

Dr Alicja Kubik

Uniwersytet Rzeszowski

Aktywność twórcza uczniów w poglądach nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej – komunikat z badań

Creative activity of students in the views of early school education teachers – research message

Streszczenie

W czasach współczesnych kreatywność i twórczość mają coraz większe znaczenie. Człowiek z natury wykazuje tendencję do kreowania siebie, swojej egzystencji i otaczającego świata, tworząc dzieła nowe i wartościowe. Twórczość dotyczy procesów poznawczych, emocji, motywacji i osobowości. O aktywności twórczej uczniów w dużym stopniu decyduje nauczyciel, organizując i inspirując ich działania. Ważnym zadaniem pedagogów jest utwierdzenie dzieci w przekonaniu, że samorealizacja i twórczość są w życiu bardzo ważne.

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie poglądów nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej na temat sposobów rozwijania aktywności twórczej uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Słowa kluczowe: aktywność twórcza, edukacja wczesnoszkolna, metody twórcze w nauczaniu-uczeniu się.

Abstract

In modern times, creativity and creativity are increasingly important. Man by nature tends to create himself, his existence and the surrounding world, creating new and valuable works. Creativity concerns cognitive processes, emotions, motivation and personality. Teachers decide about the creative activity of students, organizing and inspiring their activities. An important task of educators is to confirm children in the belief that self-realization and creativity are very important in life.

The purpose of this publication is to present the views of early school education teachers on how to develop the creative activity of younger schoolchildren.

Keywords: creative activity, early school education, creative methods in teaching and learning.

Wprowadzenie

W dzisiejszej szkole istnieje wiele barier przeszkadzających twórczemu myśleniu dzieci. Przeszkody w twórczym rozwiązywaniu problemów to między innymi lęki i zahamowania blokujące swobodę myślenia, których źródłem mogą być nieprzyjemne doświadczenia. Często dziecko jest nadmiernie podporządkowane

autorytetem i obawia się zgłaszać własne inicjatywy w obecności osób, od których jest zależne. Aktywności twórczej nie sprzyjają również koncentracja na własnej osobie, opór przed zmianami, niska odporność na krytykę, brak odwagi cywilnej, posługiwanie się stereotypami myślowymi.

W niniejszej publikacji zostaną opisane badania, w których uczestniczyli nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej z 10 szkół na terenie powiatu ropczycko-sędziszowskiego, a których zadaniem było podzielenie się poglądami na temat sposobów rozwijania aktywności twórczej uczniów w młodszym wieku szkolnym. W ankiecie zawarto między innymi pytania dotyczące rozumienia pojęcia twórczość, aktywność twórcza, znajomości metod i technik nauczania-uczenia się pobudzających aktywność twórczą wychowanków, przebiegu procesu twórczego.

1. Wybrane koncepcje metodyczne rozwijające aktywność twórczą uczniów w młodszym wieku szkolnym

Najwyższą formą ludzkiej pracy jest działalność twórcza. Dzięki niej człowiek tworzy lub odkrywa coś nowego i zarazem społecznie wartościowego. W międzynarodowym współzawodnictwie przodują te państwa, które najlepiej wykorzystują twórczy potencjał swojego narodu. Przygotowanie twórczych i odkrywczych kadr dla potrzeb materialnych i duchowych rozpoczyna się bardzo wcześnie, bo już od pierwszej klasy szkoły podstawowej, a proces ten obejmuje zarówno kwalifikacje, jak i motywacje oraz postawy¹.

Do ważniejszych koncepcji metodycznych, których stosowanie w klasach niższych pozwala doskonalić tradycyjne nauczanie początkowe, należą: nauczanie czynnościowe, nauczanie problemowe, nauczanie wielopoziomowe, nauczanie rozwijające aktywność twórczą, kształcenie wielostronne czy nauczanie integralne. Zostaną one krótko omówione.

Nauczanie czynnościowe nastawione jest przede wszystkim na kształtowanie i doskonalenie operacji umysłowych poprzez pobudzanie uczniów do wykonywania ćwiczeń umożliwiających przeprowadzenie operacji umysłowych potrzebnych dla przyswojenia wiedzy pamięciowej. Istota tej koncepcji nauczania polega na uczeniu się poprzez rozwiązywanie zadań, co umożliwia opanowanie wiedzy pojęciowej. Jest to nauczanie aktywizujące sferę poznawczą, rozwijające wyobraźnię i myślenie.

Istotą **nauczania problemowego i problemowo-grupowego** jest uczenie się poprzez rozwiązywanie zadań problemowych. Uczniowie odkrywają nową wiedzę – pojęcia, sądy, reguły, prawa i tworzą nowe sposoby jej teoretycznego lub praktycznego zastosowania. Nauczanie to może być oparte na indywidualnym,

¹ J. Kujawiński (red.), *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*, Warszawa 1990, s. 19–30.

zbiorowym lub grupowym uczeniu się z wykorzystaniem rozwiązywania przez uczniów problemów.

Nauczanie wielopoziomowe realizuje cele wychowania umysłowego i kształtuje postawy. Opiera się na rozwiązywaniu zadań o zróżnicowanym stopniu trudności. Zajęcia realizowane zgodnie z koncepcją nauczania wielopoziomowego zawierają takie treści, jak jednolita praca zbiorowa z całą klasą czy różnicowana praca jednostkowa w obrębie każdego poziomu. Koncepcja ta preferuje zasadę poznawczej aktywności uczniów opartej na rozwiązywaniu zadań otwartych i zamkniętych o zróżnicowanym stopniu trudności.

Nauczanie rozwijające twórczą aktywność uczniów kładzie nacisk na wychowanie umysłowe, kształtowanie intelektualnej postawy twórczej (innowacyjności) przez stymulowanie zachowań twórczych poprzez preferowanie w procesie uczenia się otwartych zadań problemowych, angażujących i rozwijających myślenie uczniów. Nauczanie to preferuje zasadę wszechstronnej aktywności uczniów, która wspiera twórczą i odkrywczą działalność uczniów.

Nauczanie rozwijające twórczą aktywność prospołeczną (uspołeczniające) polega na systematycznym wdrażaniu uczniów do aktywnego uczenia się w toku pełnienia odpowiednich ról społecznych. Role te z jednej strony są atrakcyjne i twórcze, z drugiej wprowadzają ucznia w autentyczne życie społeczne.

Kształcenie wielostronne ma na celu wielostronne i harmonijne rozwijanie osobowości poprzez aktywizowanie poznawczej, emocjonalno-motywacyjnej i sprawczej sfery osobowości uczniów. Realizuje zasady aktywności poznawczej, działaniowej i emocjonalnej uczniów.

Nauczanie integralne akcentuje znaczenie doświadczeń ucznia jako podstawy teoretyczno-poznawczej wieku wczesnoszkolnego oraz rolę środowiska. Polega na integracji treściowej i organizacyjnej. Nauka, technika, sztuka i życie społeczne kształtują osobowość ucznia, angażują i rozwijają wszystkie jej strony. Kierunki kształcenia kładą nacisk na społeczne porozumiewanie się, kształcenie przyrodniczo-techniczne, artystyczne oraz kulturę fizyczną jako podstawę zdrowia uczniów².

Jednym z najskuteczniejszych sposobów wspierania rozwoju dziecka, w tym wzbudzania i podtrzymywania jego postawy twórczej, jest stawianie przed nim odpowiednich zadań edukacyjnych, które są środkiem wyzwalającym aktywność i przez to pobudzającym rozwój³. W toku nauki nauczyciel winien angażować dzieci do rozwiązywania różnych zadań, umożliwiając im w ten sposób samodzielne zdobywanie wiedzy, nabywanie przydatnych w życiu umiejętności, odkrywanie świata.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się zadania: poznawcze, rozwijające rozumienie, utrwalające wiedzę, rozwijające umiejętności i nawyki, wyrabiające

² Tamże, s. 21–31.

³ J. Bonar, *Rozwijanie twórczości uczniów klas początkowych poprzez zadania dydaktyczne w toku kształcenia zintegrowanego*, Łódź 2008, s. 333–334.

sprawność stosowania wiedzy w sytuacjach typowych, wyrabiające sprawność stosowania wiedzy w sytuacjach problemowych, rozwijające myślenie i działanie twórcze, rozwijające zdolność wartościowania⁴.

W edukacji wczesnoszkolnej, nastawionej na rozwijanie aktywności twórczej, częściej powinny występować problemy otwarte, praktyczne – z uwagi na przewagę myślenia konkretno-obrazowego, zintegrowane z potrzebami dziecka i środowiska, społecznie doniosłe, nie wyłącznie typowo szkolne, wszechstronnie aktywizujące uczniów, międzyprzedmiotowe, wymagające współdziałania.

Dwie najważniejsze cechy dzisiejszego świata to zdolność do przystosowania się do zmian oraz kreatywność w generowaniu nowych pomysłów. Aby osiągnąć te cele, szkoła powinna stwarzać młodym ludziom warunki do stawiania się aktywnymi i wrażliwymi obywatelami. Dla wielu uczniów problemem nie jest to, że nie potrafią się nauczyć, ale to, jakiego sposobu nauki się od nich wymaga. Postępująca standaryzacja edukacji nie odpowiada najbardziej naturalnemu sposobowi, w jaki uczą się ludzie w każdym wieku, czyli przez zabawę. Zabawa jest absolutnie fundamentalna dla nauki: jest naturalnym owocem ciekawości i wyobraźni.

Kreatywność to proces generowania oryginalnych pomysłów, które mają wartość (obiektywną, subiektywną). Wyobraźnia jest korzeniem kreatywności. Innowacja to wprowadzanie nowych pomysłów w życie. Kreatywność ma swoje źródło w mocy, którą wszyscy posiadamy z samej natury bycia istotą ludzką. Jest możliwa w każdej dziedzinie życia. Podobnie jak wiele innych ludzkich zdolności, siły naszej kreatywności można doskonalić i ulepszać. Wymaga to rozwijania biegłości w zakresie umiejętności, wiedzy i pomysłowości. W kreatywności chodzi o świeżość myślenia. Wymaga ona także krytycznej oceny tego, nad czym się pracuje. Kreatywni nauczyciele umożliwiają uczniom eksperymentowanie, dociekanie, zadawanie pytań oraz rozwijanie umiejętności i skłonności do myślenia w sposób oryginalny⁵.

Nowoczesna pedagogika postuluje twórczy charakter pracy nauczyciela i ucznia. Kładzie nacisk na samodzielność pracy wychowanków, odkrywanie nowych faktów i prawidłowości, rozwiązywanie zadań i problemów. Najważniejsze stają się te formy pracy, które eksponują aktywność twórczą dzieci. Działania, których celem jest rozwijanie zdolności twórczych, powinny zmierzać ku stymulowaniu działań nowatorskich i niestereotypowych, co nie zawsze jest uwzględniane w procesie nauczania. Najbardziej efektywnym sposobem rozwijania twórczej aktywności uczniów jest stosowanie strategii nauczania problemowego, w której dominują metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy.

Aktywność dziecka jest w pełni twórcza, gdy przejawia się w trzech podstawowych fazach działalności: planowania, realizowania i kontrolowania. Zajęcia

⁴ Tamże, s. 136–139.

⁵ K. Robinson, L. Aronica, *Kreatywne szkoły: oddolna rewolucja, która zmienia edukację*, Kraków 2015, s. 154–157.

pobudzające zachowania twórcze powinny być prowadzone z wykorzystaniem zadań problemowych. Większe szanse pobudzania aktywności stwarza stosowanie pracy grupowej niż zbiorowej, a jeszcze cenniejsza jest praca indywidualna – zróżnicowana, dostosowana do możliwości poznawczych uczniów, a głównie do ich uzdolnień i zainteresowań. Dziecko powinno mieć dużo swobody, natomiast nauczyciel ma zachęcać, inspirować, podsuwać pomysły, pozwalać na samodzielne poszukiwania, pobudzać ciekawość. Techniki twórcze wpływają pozytywnie na rozwój dziecka, kształtują indywidualność, samodzielność, pobudzają wyobraźnię oraz aktywność umysłową. Dzięki nim uczniowie poznają swoje możliwości, rozwijają poczucie własnej wartości, uczą się podejmowania i realizacji działań oraz samooceny⁶.

Proces twórczy dziecka polega na reorganizacji jego dotychczasowego doświadczenia i tworzeniu lub odkrywaniu nowych i wartościowych dla niego przedmiotów teoretycznych, zdobywaniu informacji, kształtowaniu różnorodnych umiejętności. Działalność odtwórcza natomiast polega na przetwarzaniu, reprodukowaniu albo naśladowaniu. Przez nią dziecko realizuje zadania w znany sobie sposób i nie dochodzi do żadnych nowych wyników. Gdy próbuje rozwiązać nowe zadania starymi metodami, nie zawsze może osiągnąć zamierzony cel. Aby przekształcić aktywność odtwórczą w twórczą i odkrywczą, należy w warunkach bezpieczeństwa i swobody preferować problemy otwarte, powiązane z potrzebami uczniów, co będzie pozwalać im, w poczuciu odpowiedzialności, odkrywać i tworzyć potrzebne dla nich nowości. Działanie ucznia wykazuje cechy aktywności twórczej, kiedy towarzyszą jej następujące zjawiska: autosatysfakcja, autorealizacja, automotywacja⁷.

2. Analiza wyników badań dotyczących aktywności twórczej uczniów

Pierwszym zadaniem badanych nauczycieli było wybranie spośród kilku określeń definicji aktywności twórczej. Respondenci interpretują to pojęcie w różny sposób. Jedni uważają, że twórcza aktywność dziecka jest synonimem budzenia pasji poznawczej i artystycznej – tak wskazało 29 (41%) ankietowanych, 21 osób (30%) wybrało odpowiedź: rozwijanie inicjatywy własnej, 10 (11%) zaznaczyło odpowiedź: indywidualność, 6 (9%): przedsiębiorczość, 6 osób (9%) wybrało możliwość: inne, a ich odpowiedzi były następujące:

- tworzenie czegoś według własnego pomysłu (staż pracy: 11–20 lat / nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- twórczość może przejawiać się w każdym obrazie ludzkiej działalności lub aktywności, w obszarze wychowawczym, opiekuńczym, sportowym itd. (staż pracy: 31 i więcej lat pracy/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);

⁶ J. Koziński, *Rozwiązywanie problemów*, Warszawa 1969, s. 25–26.

⁷ J. Kujawiński (red.), *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych...*, s. 31–32.

- wyrażanie siebie, niepowtarzalność (staż pracy: 0–10 lat/nauczyciel stażysta/miasto/klasa: 1);
- to umiejętność wytwarzania, tworzenia czegoś (staż pracy: 0–10 lat/nauczyciel stażysta/wieś/klasa: 3);
- umiejętność wytwarzania czegoś własnymi rękami (staż pracy: 21–30 lat/dyplomowany/wieś/klasa: 1).

Tabela 1. Rozumienie pojęcia „aktywność twórcza” przez nauczycieli

Rozumienie pojęcia „aktywność twórcza” przez nauczycieli	Liczba wskazań	
	R = 72	
	N	%
Budzenie pasji poznawczej i artystycznej	29	41
Rozwijanie inicjatywy własnej	21	30
Indywidualność	10	11
Przedsiębiorczość	6	9
Inne	6	9
Razem:	72	100

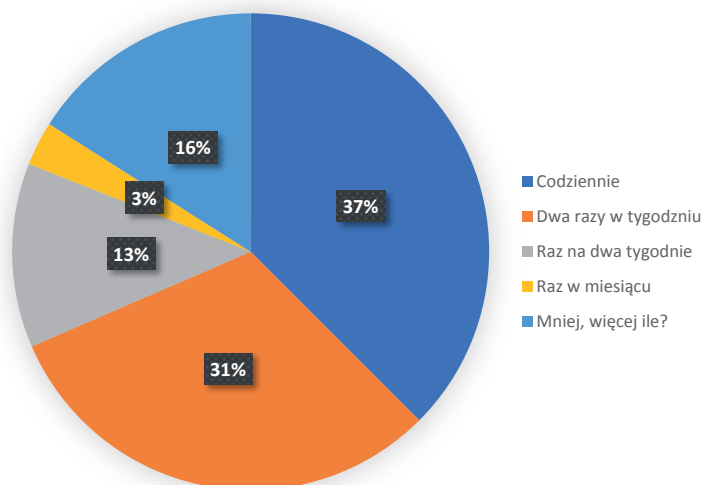
Źródło: wyniki badań własnych.

Pytanie w ankiecie dotyczące rodzajów stosowanych na zajęciach edukacyjnych metod aktywizujących miało charakter otwarty i brzmiało: Jakie metody rozwijające aktywność twórczą stosuje Pani/Pan na lekcjach? Najczęściej pojawiały się odpowiedzi: burza mózgów, metoda problemowa, praca w grupie, drama, mapa pojęciowa. Oto kilka wybranych odpowiedzi respondentów:

- dramy, inscenizacja, naśladowanie głosów przyrody, ludzi, mimika ciała, malowanie różnymi technikami (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- ekspresja słowna i przedstawianie scenek, drama, burza mózgów, ekspresja pisana (swobodne teksty), gry mimiczne, mapa pamięci (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel mianowany/miasto powyżej 10 000 mieszkańców/klasa: 1);
- metody problemowe (odkrywanie): gry dydaktyczne, burza mózgów, inscenizacja, metody podające: opowiadanie, pogadanka, wiersze, piosenki, metody aktywizujące: drama, pokaz, wystawa, metody praktyczne: ćwiczenia, metody graficznego zapisu: ryby szkielet, plakat, śnieżna kula, mapa skojarzeń (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- metody opowieści ruchowej, improwizacje ruchowe i teatralne, ćwiczenia muzyczno-rytmiczne, twórcza ekspresja w plastycie (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3);
- inscenizacje, zabawy w teatr, pisanie (układanie) opowiadań twórczych, swobodnych tekstów na podany temat, układanie rymowanek, wierszy, układanie melodii do rymowanych tekstów, ilustrowanie muzyki itp. (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 3).

Jak można zauważyć, nauczyciele deklarują różnorodność twórczych metod stosowanych w swojej pracy z dziećmi i bardzo różnie je nazywają. Często nie odróżniają metody od techniki pracy, np. w jednym ciągu wymieniając dramę i inscenizację, improwizację. Niektórzy stosują własne nazwy, np. naśladowanie głosów ptaków, mimiki ludzi – te określenia trudno nazwać metodami nauczania-uczenia się – są to pewne rodzaje aktywności dzieci, które „czemuś” służyły.

Inne pytanie skierowane do respondentów dotyczyło częstotliwości wykorzystywania na zajęciach edukacyjnych metod problemowych, w tym aktywizujących.

Wykres 1. Częstotliwość stosowania przez nauczycieli metod aktywizujących

Źródło: wyniki badań własnych.

Jak wynika z analizy wykresu 1, najczęściej nauczycieli – 12 osób (37%) deklaruje, że stosuje metody codziennie, 10 osób (31%) stosuje je dwa razy w tygodniu, 4 osoby (13%) raz na dwa tygodnie, 3% raz w miesiącu, a pozostali (16%) udzielali między innymi takich odpowiedzi:

- w zależności od tematu lekcji (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);
- w miarę potrzeb i jaki realizuje się temat (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);
- jedne kilka razy na semestr, inne częściej (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3);
- trudno określić ilość, jest to uzależnione od tematyki zajęć (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto powyżej 10 000 mieszkańców/klasa: 3);
- w razie potrzeby, dostosowane do jednostek lekcyjnych (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2).

Wyniki są niepokojące – zaledwie 37% deklaruje pracę metodami twórczymi codziennie. Należy się zastanowić, w jaki sposób pracują z dziećmi nauczyciele, którzy wybrali inne możliwości? W komentarzu do podstawy programowej autorzy wyraźnie podkreślają, że na zajęciach zintegrowanych powinny dominować metody aktywne, umożliwiające uczniom samodzielne dochodzenie do wiedzy, odkrywanie związków między zjawiskami, formułowanie wniosków itp. – stosowane codziennie, a nie raz na jakiś czas⁸.

Realizację założonych celów ułatwiają nauczycielom i uczniom właściwie dobrane pomoce dydaktyczne. Tego też dotyczyło kolejne pytanie: Jakie pomoce wykorzystuje Pani/Pan na zajęciach, aby rozwijać aktywność dzieci? Z badań wynika, że ankietowani stosują różnorodne środki dydaktyczne, co pozwala dzieciom lepiej odkrywać świat i aktywnie uczestniczyć w zajęciach.

Na podstawie analizy danych zamieszczonych w tabeli 2 można stwierdzić, że najczęściej stosowane pomoce dydaktyczne to: środki wzrokowe, np. filmy, rysunki, fotografie, ilustracje z czasopism, folderów, mapy, podręcznik szkolny – 30 odpowiedzi (22%), środki słuchowe, np. nagrania magnetofonowe, płytowe, audycje radiowe – 29 (21%), środki naturalne, np. okazy z otoczenia przyrodniczego, kulturowego, społecznego – 29 wskazań (21%). Trzy osoby ankietowane wymieniły jeszcze inne, oprócz zasugerowanych w ankiecie, a były to:

- sensoryczno-dotykowe, zapachowe (staż pracy: 0–10 lat/nauczyciel stażysta/miasto/klasa: 1) – dziwić może nazwa;
- wykonane własnoręcznie (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- drobne pomoce przygotowane przez uczniów (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3).

Ankietowani mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi.

Tabela 2. Środki dydaktyczne stosowane przez nauczycieli

Środki dydaktyczne stosowane przez nauczycieli	Liczba wskazań	
	R = 135	
	N	%
Środki wzrokowe, np. filmy, rysunki, fotografie, ilustracje z czasopism, folderów, mapy, podręcznik szkolny	30	22
Środki słuchowe, np. nagrania magnetofonowe, płytowe; audycje radiowe	29	21
Środki naturalne, np. okazy z otoczenia przyrodniczego, kulturowego	29	21
Środki automatyzujące, np. komputery, tablice interaktywne	22	17
Środki wzrokowo-słuchowe, np. programy telewizyjne, multimedialne	22	17
Inne	3	2

Źródło: wyniki badań własnych.

⁸ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z komentarzem. *Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna*, Warszawa 2017, s. 47–55.

Ważnym problemem są także działania twórcze nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej sprzyjające rozwojowi aktywności u dzieci. Pytanie dotyczące tego zagadnienia miało charakter otwarty, stąd też różnorodność odpowiedzi. Najczęściej pojawiały się następujące propozycje:

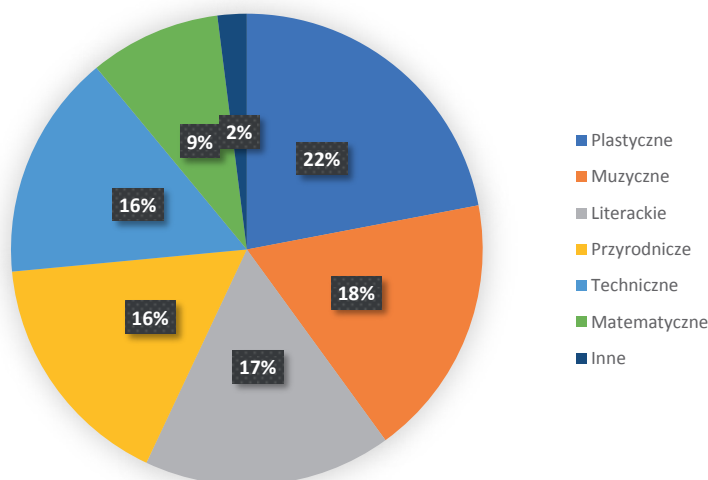
- dyskusja, rozmowy, słuchanie nagrań muzyki, gry dydaktyczne z wykorzystaniem tablicy interaktywnej, zabawy ruchowe (staż pracy: 11–20 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2),
- zabawa w teatr, twórczość plastyczna, programowanie, gra na instrumentach (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 3);
- to zależy od upodobań dzieci, ale w młodszym wieku szkolnym są to działania muzyczne, plastyczne, techniczne (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3);
- dzieci najbardziej lubią rozwiązywać gry dydaktyczne, łącząc zabawę z nauką, cieszy ich rozwiązywanie krzyżówek, zagadek i rebusów; lubią brać udział w przedstawieniach, inscenizacjach; chętnie uczestniczą w zabawach tematycznych (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- gry dydaktyczne, drama, spontaniczność w pracach plastyczno-technicznych przy zastosowaniu oryginalnych technik i nieoklepanych materiałów (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 3);
- dzieci bardzo lubią wykonywać prace plastyczne i techniczne, szczególnie gdy mogą je wykończyć lub dodawać coś według własnego pomysłu; lubią też wymyślać różne historie i opowiadać je (staż pracy: 11–20 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- zajęcia plastyczne, muzyczne, przyrodnicze (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);
- zabawa, twórczość plastyczna, eksperymentowanie, śpiew, muzykowanie, ruch przy muzyce (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 3);
- najbardziej atrakcyjne dla dzieci są środki wzrokowe i słuchowe (staż pracy: 31 i więcej lat /nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 2);
- malowanie, rysowanie, śpiew, taniec (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 3).

Uzupełnieniem tego zagadnienia było pytanie dotyczące rodzaju zajęć, które inspirują uczniów do kreatywności. Najwięcej wskazań nauczycieli dotyczyło zajęć plastycznych – 29 osób (22%), zajęć muzycznych – 18 (23%), zajęć literackich – 17 (22%). Dziwi fakt, że najmniej zaznaczeń uzyskały zajęcia matematyczne – tylko 9 (12%); zob. wykres 2.

Autorkę interesowało również, czy w szkołach organizuje się dodatkowe zajęcia, na których uczniowie mogą pracować twórczo i rozwijać swoje zainteresowania. Z poniższego wykresu można wywnioskować, że w większości szkół są organizowane takie zajęcia – tak odpowiedziało 65% osób, nie – pozostali (35%). Dodatkowe zajęcia prowadzone w szkołach to między innymi karate, zajęcia wyrównawcze, zajęcia

artystyczne, zajęcia muzyczne, zajęcia sportowe, zajęcia taneczne, teatr szkolny. Zapytano również respondentów, czym kierują się rodzice w doborze zajęć pozalekcyjnych w szkole. Okazało się, że dla rodziców najważniejsze są zainteresowania dzieci – takiej odpowiedzi udzieliło 89% badanych. Oto inne przykładowe odpowiedzi:

- atrakcyjność zajęć, zainteresowania dziecka (staż pracy: 11–20 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- kieruję się przede wszystkim tym, czy dziecko ma chęć w nich uczestniczyć (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3);
- zainteresowaniami dziecka, chęciami spędzania czasu wolnego w sposób aktywny, umiejętnościami (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);
- zainteresowaniami dziecka, uwzględniając rozwój ruchowy i fizyczny, nie zapominając o czasie wolnym dla dziecka (staż pracy: 11–20 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 2);
- tym, co lubi robić i w jakiego typu zajęciach chce uczestniczyć oraz tym, czy jestem w stanie czasowo odebrać dziecko z zajęć i zawieźć (staż pracy: 21–30 lat/nauczyciel dyplomowany/wieś/klasa: 1);
- przydatnością dla jego rozwoju intelektualnego lub zdrowia; atrakcyjnością, by dziecko się nie znudziło, tylko chętnie uczęszczało na zajęcia (staż pracy: 31 i więcej lat/nauczyciel dyplomowany/miasto/klasa: 3).

Wykres 2. Rodzaj zajęć inspirujących dzieci do aktywności

Źródło: wyniki badań własnych.

Badani nauczyciele są przekonani, że rodzice świadomie dobierają dzieciom rodzaj dodatkowych zajęć, kierując się przy tym ich możliwościami, zdolnościami czy preferencjami.

Podsumowanie

Badani nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej wiedzą, jak duże znaczenie dla rozwoju mają twórcze działania uczniów. Znaczenia aktywności dzieci nie sposób przecenić, biorąc pod uwagę liczne badania i publikacje na jej temat⁹. Autorka zdaje sobie sprawę, że badania sondażowe nie są wystarczające, by w pełni ocenić rzeczywistość szkolną, a deklarowane przez badanych opinie nie zawsze muszą być obiektywne i prawdziwe. Jednak przedstawione badania wykazały braki w wiedzy nauczycieli na temat sposobów rozwijania aktywności twórczej uczniów. Widać to szczególnie tam, gdzie należało nazwać konkretną metodę bądź technikę pracy czy wykazać się odpowiednią wiedzą na temat problemu.

Twórcza aktywność dziecka staje się ostatnio zagadnieniem nurtującym psychologów, pedagogów, nauczycieli i rodziców. Wzrost zainteresowania dziecięcymi postawami twórczymi wynika:

- a) z niepokoju związanego z obserwowaną u dzieci biernością, czekaniem na propozycje i pomysły dorosłych, małą samodzielnością, zaradnością i pomyślnością w sytuacjach, w których cechy te byłby pożądane;
- b) z niepokoju związanego z zanikiem u niektórych dzieci tak typowo dziecięcych cech, jak ciekawość, dociekliwość w stawianiu pytań, wytrwałość w domaganiu się odpowiedzi na nie;
- c) z obserwowanego zjawiska słabnięcia i zanikania dziecięcej wyobraźni i fantazji po przekroczeniu progu szkolnego, ujawniające się np. w ujednolicaniu wytworów plastycznych lub braku chęci do ich tworzenia¹⁰.

Bibliografia

- Bonar J., *Rozwijanie twórczości uczniów klas początkowych poprzez zadania dydaktyczne w toku kształcenia zintegrowanego*, Łódź 2008.
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*, Kielce 2010.
- Buehl D., *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Kraków 2004.
- Hamer H., *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 2010.
- Hemmerling W., *Twórcza aktywność w poznawaniu środowiska społeczno-przyrodniczego w klasach początkowych*, Poznań 1987.
- Kłosińska T., *Droga do twórczości. Wdrażanie technik Celestyna Freineta*, Kraków 2000.
- Kozielecki J., *Rozwiązywanie problemów*, Warszawa 1969.
- Kujawiński J. (red.), *Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych*, Warszawa 1990.

⁹ W. Hemmerling, *Twórcza aktywność w poznawaniu środowiska społeczno-przyrodniczego w klasach początkowych*, Poznań 1987; J. Uszyńska-Jarmoc, B. Dudel, M. Głowska-Soldatow (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2014.

¹⁰ J. Laskowska, *Rozwój aktywności twórczej dzieci w sferze języka*, Kraków 2007, s. 11.

- Laskowska J., *Rozwój aktywności twórczej dzieci w sferze języka*, Kraków 2007.
- Nęcka E., *Inteligencja. Geneza. Struktura. Funkcje*, Gdańsk 2005.
- Nęcka E., *Trening twórczości. Podręcznik dla psychologów, pedagogów i nauczycieli*, Kraków 1998.
- Okoń W., *Nauczanie problemowe we współczesnej szkole*, Warszawa 1987.
- Pietrasiniński Z., *Myslenie twórcze*, Warszawa 1969.
- Szmidt K.J., Modrzejewska-Świgulska M. (red.), *Psychopedagogika działań twórczych*, Kraków 2005.
- Robinson K., Aronica L., *Kreatywne szkoły: oddolna rewolucja, która zmienia edukację*, Kraków 2015.
- Uszyńska-Jarmoc J., Dudel B., Głoskowska-Sołdatow M., *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 2014.
- Żylińska M., *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń 2013.